

Z Katedry Statystyki Wydziału Ekonomicznego UMCS
Kierownik: doc. dr Władysław Kwiecień

Adela SENDERSKA

Rozwój ludności miasta Lublina w latach 1955—1965

Développement de la population de la ville de Lublin de 1955 à 1965

Lublin charakterem swym bardzo silnie odbija się na tle województwa, stając się w ostatnich latach silnym ośrodkiem przemysłowym i ważnym centrum kulturalnym, skupiającym pięć wyższych uczelni. Te przeobrażenia wiążą się bezpośrednio z problemami natury demograficznej. Stąd też w opracowaniu niniejszym chciałem kilka uwag poświęcić tym właśnie zagadnieniom.

Lublin należy do tych miast, których założenie i początkowe istnienie kryje się w pomroce dziejów. Również w opracowaniach dotyczących historycznego rozwoju ludności m. Lublina brak jest danych szczegółowych o liczbie ludności w dawnych wiekach. Z braku przeprowadzanych spisów liczbę ludności szacowano m. in. na podstawie wykazów władz fiskalnych i kościelnych. W oparciu o wykazy zbieranych czynszów można stwierdzić, że w 1656 r. ludność w murach miasta Lublina liczone na 3 093 osoby.¹ Na podstawie rejestru kontrybucji ludność terenów podległych władzy miejskiej w 1673 r. dochodziła do 4 718 osób, a przedmieść i wszystkich folwarków do 1922, co łącznie stanowi liczbę 6 640 osób.² W latach osiemdziesiątych XVIII w. Lublin wraz z jurydikami liczył 8—9 tys. mieszkańców.³ W latach 1931—1964 liczba ludności m. Lublina wzrosła z 12 701 osób do 20 767 osób, tj. o 63,5%.⁴

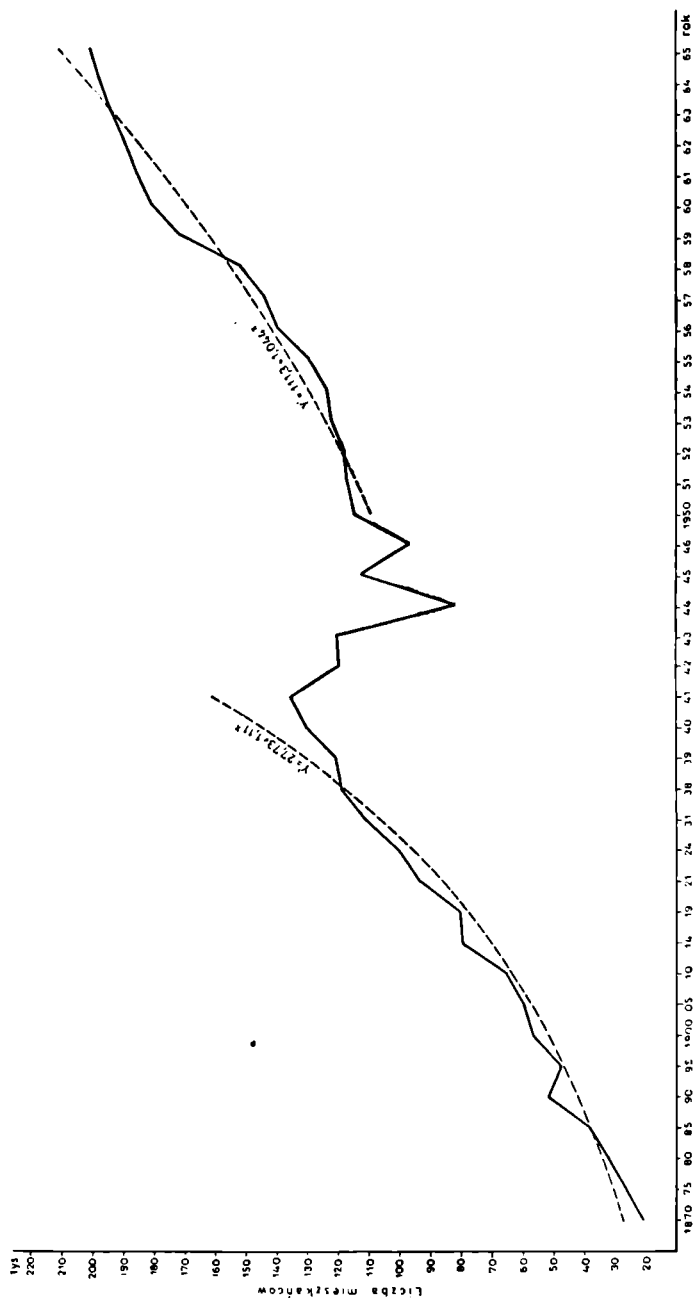
Rozwój liczby ludności m. Lublina w latach 1870—1965 przedstawia tabela 1, a graficzny rozwój ilustruje ryc. 1.

¹ Praca zbiorowa: *Dzieje Lublina*, t. I, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1965, s. 126.

² *Dzieje Lublina*, t. I, s. 130.

³ *Dzieje Lublina*, t. I. s. 172.

⁴ *Dzieje Lublina*, t. I. s. 231.

Ryc. 1. Rozwój liczby ludności m. Lublina w latach 1870—1965
 Développement du nombre de la population de la ville de Lublin de 1870 à 1965

Tab. 1. Ludność miasta Lublina w latach 1870—1965
 Population de la ville de Lublin de 1870 à 1965

Rok	Liczba ludności	Przyrost względny	Rok	Liczba ludności	Przyrost względny
1870	21.346	—	1944	83.765	—31,3
1875	26.779	25,4	1945	113.974	36,1
1880	32.786	22,4	1946	99.400	—12,8
1885	38.816	18,4	1950	116.629	17,3
1890	52.065	34,1	1951	118.948	2,0
1895	48.157	—7,5	1952	120.493	1,3
1900	57.237	18,8	1953	124.058	2,9
1905	60.043	4,9	1954	125.859	1,4
1910	65.870	3,9	1955	132.238	5,1
1914	80.060	21,5	1956	142.406	7,7
1919	81.198	1,4	1957	146.944	3,2
1921	94.412	16,3	1958	154.840	5,4
1924	101.250	7,2	1959	174.800	12,9
1931	112.285	10,9	1960	183.400	4,9
1938	120.000	6,9	1961	188.400	2,7
1939	122.019	1,7	1962	192.550	3,8
1940	131.882	8,1	1963	197.124	2,4
1941	136.988	3,9	1964	200.969	1,9
1942	121.206	—11,5	1965	204.296	1,6
1943	122.008	0,7			

Źródło: *Dzieje Lublina*, t. I, s. 267 i Miejski Inspektorat Statystyczny w Lublinie.

Analizując rozwój liczby ludności m. Lublina w latach 1870—1965, okres ten podzieliłam na trzy części: 1) lata 1870—1941, to okres, w którym liczba ludności wzrasta, 2) lata 1942—1946, to okres wojny i okupacji, w którym liczba ludności to gwałtownie rośnie, to znów maleje, 3) lata 1950—1965, to okres, w którym r. 1950 zamknął czas wielkich wędrówek zewnętrznych, zrodzonych przez drugą wojnę światową, i w którym następuje szybki rozwój liczby ludności spowodowany dużym przyrostem naturalnym i wewnętrznym ruchem wędrówkowym ludności.

Z wykresu 1 wynika, że kształt linii empirycznej daje podstawę do stwierdzenia, iż tendencja rozwojowa liczby ludności w m. Lublinie w latach 1870—1941 wyraża się za pomocą funkcji wykładniczej:

$$y' = 27,73 \times 1,11^x$$

Oznacza to, że stały współczynnik wzrostu równa się 1,11. Procentowa zaś stopa wzrostu ludności wynosi 11%.

W ciągu niespełna 50 lat (1870—1913) ludność m. Lublina wzrosła niemal czterokrotnie, tj. z 22.364 do 80.060 osób. Wzrost ludności doko-

nywał się w wyniku przyrostu naturalnego i napływu ludności z zewnątrz. Ponieważ przyrost ludności w tym okresie kształtował się raczej nisko, podstawowe znaczenie miał napływ elementu wiejskiego (sproletaryzowani chłopi) i miejskiego (ludność żydowska z drobnych miasteczek).⁵ Od 1914 do 1941 r. ludność miasta Lublina systematycznie wzrastała. Największe przyrosty względne wystąpiły w latach 1921, 1931 i 1940. Dopiero w 1942 r. liczba ludności zmniejszyła się o 11% w stosunku do 1941 r. Dalsze lata wojny i okupacji powodują spadek liczby ludności. W 1944 r. spadek wyniósł aż 31,3% w stosunku do 1943 r. Spowodowany był on między innymi odpływem do Warszawy znacznej części ludności, na skutek przeniesienia siedziby najwyższych władz państwowych z Lublina do Warszawy. Jeszcze stosunkowo wysokie wahania liczby ludności wystąpiły w 1945 i 1946 r. Natomiast już od 1950 r. do 1965 r. liczba ludności systematycznie rosła. Tendencja rozwojowa liczby ludności w m. Lublinie w latach 1950—1965 wyraża się za pomocą funkcji wykładniczej:

$$y' = 111,3 \times 1,044^x$$

Oznacza to, że stały współczynnik wzrostu równa się 1,044. Procentowa zaś stopa wzrostu wynosi 4,4%.

Od 1950 do 1965 r. liczba ludności m. Lublina wzrosła o 175%, tj. ze 116.629 osób w 1950 r. do 204.296 osób w 1965 r. Na tak szybki rozwój liczby ludności w m. Lublinie miały wpływ w głównej mierze następujące czynniki:

— powstanie w Lublinie poważnego ośrodka akademickiego. W 1944 r. otwarto Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej. W latach następnych powstaje Wyższa Szkoła Rolnicza oraz Akademia Medyczna. W 1965 r. Wieczorowa Szkoła Inżynierska przekształcona została na uczelnię dzienną. Razem z istniejącym od 1919 r. Katolickim Uniwersytetem Lubelskim działa w Lublinie pięć uczelni akademickich.

— powstanie w Lublinie dużego centrum przemysłowego — Fabryki Samochodów Ciężarowych, stanowiącej z jednej strony źródło zarobków dla tysięcy robotników, a jednocześnie nadającej miastu rangę centrum przemysłowego w granicach administracyjnych województwa.

— powstanie poważnego ośrodka administracji państwowej m. in. na skutek przeniesienia do Lublina siedziby DOKP, przez co miasto stało się ośrodkiem dyspozycyjnym dla przewozów obejmujących terytorialnie obszar kilku województw.

⁵ *Dzieje Lublina*, t. I. s. 266.

LICZBA I DYNAMIKA ROZWOJOWA LUDNOŚCI M. LUBLINA
W LATACH 1955—1965

W granicach administracyjnych m. Lublina według stanu na dzień 31 XII 1965 r. mieszkało 204.296 osób, w tym:

zameldowanych na pobyt stały	174.485 osób = 85,41%
zameldowanych na pobyt czasowy	29.811 osób = 14,59%
<hr/>	
Razem:	204.296 osób = 100,00%

Tab. 2. Liczba ludności m. Lublina w latach 1955—1965 z podziałem na mieszkańców zameldowanych na pobyt stały i czasowy

Nombre de population de la ville de Lublin de 1955 à 1965 avec la division en habitants enregistrés à séjour permanent et temporel

R o k	Mieszkańcy zameldowani na pobyt stały		Mieszkańcy zameldowani na pobyt czasowy		Razem (stali i czasowi)	
	Liczby absolutne	Liczby procentowe	Liczby absolutne	Liczby procentowe	Liczby absolutne	Liczby procentowe
1955	124.047	93,8	8.211	6,2	132.258	100
1956	133.716	93,9	8.690	6,1	142.406	100
1957	136.984	93,2	9.960	6,8	146.944	100
1958	143.347	92,6	11.493	7,4	154.840	100
1959	160.424	91,8	14.376	8,2	174.800	100
1960	168.003	91,6	15.397	8,4	183.400	100
1961	172.194	91,4	16.206	8,6	188.400	100
1962	173.503	90,1	19.047	9,9	192.550	100
1963	173.800	88,2	23.324	11,8	197.124	100
1964	174.018	86,6	26.951	13,4	200.969	100
1965	174.485	85,4	29.811	14,6	204.296	100

Źródło: Miejski Inspektorat Statystyczny w Lublinie.

Z tabeli 2 wynika, że liczba mieszkańców zameldowanych na pobyt stały wzrastała i to w szybkim tempie. Od 1961 do 1965 r. liczba ludności stałej utrzymywała się prawie na jednakowym poziomie. Jest to konsekwencja przede wszystkim polityki władz miejskich, mającej na celu zahamowanie dopływu ludności z zewnątrz, głównie z uwagi na trudną sytuację mieszkaniową. Roczny bowiem przyrost izb mieszkalnych nie zaspokaja nawet potrzeb wpływających z naturalnego przyrostu ludności. Faktem jest, że mimo przekazywania rocznie do użytku ponad 5.000 izb mieszkalnych we wszystkich formach budownictwa mieszkaniowego wskaźnik zagęszczenia na 1 izbę w Lublinie wynosi cą 2 osoby i należy do najwyższych w kraju.

W latach 1955—1965 dało się zaobserwować wzrost liczby ludności m. Lublina zameldowanej na pobyt czasowy. Wzrost ten w okresie 11 lat

(1955—1965) wyraził się liczbą 21.600 osób, co stanowi wzrost o 363% w 1965 r. w stosunku do r. 1955.

Wysoki wzrost liczby ludności m. Lublina w latach 1955—1965 spowodowany był nie tylko ruchem naturalnym, ale w głównej mierze ruchem wędrownym ludności. Dane dotyczące ruchu wędrownego ludności w m. Lublinie w latach 1955—1965 zawiera tabela 3.

Tab. 3. Ruch wędrowny ludności w m. Lublinie w latach 1955—1965
Mouvement de migration de la population à Lublin de 1955 à 1965

Rok	Mieszkańcy								Przyrost Ubytek
	Napływ				Odpływ				
	Razem	z miasta	ze wsi	z za- granicy	Ra- zem	do miast	do wsi	za granicę	
1955	6.333	2.793	3.521	29	4.354	2.388	1.867	—	+ 1.979
1956	6.582	2.311	4.211	60	4.945	2.484	2.378	18	+ 1.637
1957	6.396	1.971	4.253	172	4.135	1.899	2.059	75	+ 2.261
1958	7.454	2.456	4.833	165	4.025	1.969	2.008	48	+ 3.429
1959	9.036	3.278	5.588	169	4.406	2.111	2.254	41	+ 4.629
1960	8.585	2.718	5.817	50	5.528	2.306	3.150	71	+ 3.057
1961	8.667	2.690	5.943	34	5.287	2.494	2.725	67	+ 3.380
1962	7.084	2.479	4.581	24	4.590	2.238	2.302	42	+ 2.494
1963	6.875	2.170	4.697	8	3.929	1.947	1.915	4	+ 2.946
1964	5.862	1.934	3.915	13	3.438	1.655	1.760	23	+ 2.424
1965	5.630	1.757	3.858	15	3.160	1.437	1.700	23	+ 2.470

Źródło: Miejski Inspektorat Statystyczny w Lublinie.

Z liczb tabeli 3 wynika, że w latach 1955—1965 przyrost ludności spowodowany ruchem wędrownym wynosił rocznie przeciętnie 2.589 osób i spowodowany był głównie napływem ludności ze wsi. W badanym okresie największy liczebnie napływ ludności ze wsi do Lublina, wynoszący 5.943 osoby, wystąpił w 1961 r. Od 1961 r. napływ ten systematycznie, aczkolwiek powoli zmniejszał się. W 1965 r. wyniósł już tylko 3.858 osób, co stanowi 64,9% w stosunku do 1961 r.

Duża migracja ludności wiejskiej do Lublina spowodowana była w szczególności zapotrzebowaniem nowych rąk do pracy w rozbudowującym się przemyśle. Również naturalny ruch ludności miał duży wpływ na wzrost liczby ludności m. Lublina w latach 1955—1965. Naturalny ruch ludności należy do najistotniejszych zjawisk demograficznych i ma doniosłe znaczenie przy opracowywaniu zagadnień związanych z rozwojem ekonomicznym miasta, regionu czy państwa.

Jednym z podstawowych składników naturalnego ruchu ludności są urodzenia i zgony, gdyż one przede wszystkim decydują o tempie repro-

dukcji ludności. Urodzenia są tym składnikiem ruchu naturalnego, który decydująco wpływa na poziom reprodukcji ludności. Jedną z miar służących do mierzenia częstości urodzeń jest współczynnik rodności, który mówi o ilości urodzeń żywych w ciągu roku na 1.000 ludności danego terytorium. Przebieg urodzeń w Lublinie w latach 1955—1965 obrazuje tabela 4.

Tab. 4. Urodzenia żywe w Lublinie w latach 1955—1965
Naissances d'enfants vivants, de 1955 à 1965 à Lublin

Rok	Urodzenia żywe	Urodzenia żywe na 1000 ludności
1955	3593	27,2
1956	3493	24,5
1957	3491	23,7
1958	3402	21,9
1959	3328	19,0
1960	3154	17,2
1961	3091	16,4
1962	3092	16,0
1963	3105	15,7
1964	3083	15,3
1965	2998	14,6

Zródło: Miejski Inspektorat Statystyczny w Lublinie.

Tab. 5. Urodzenia żywe w Lublinie według wieku matki w latach 1955—1963
Naissances d'enfants vivants, selon l'âge de la mère, de 1955 à 1963 à Lublin

Rok	Ogółem	Wiek matki							
		poniżej 19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—49	50 i więcej	nieustalony
1955	3593	218	1296	1138	617	226	95	—	5
1960	3120	272	1158	974	478	191	47	—	—
1961	3091	258	1208	893	484	204	43	—	1
1962	3092	257	1216	930	476	168	41	—	4
1963	3143	236	1234	944	503	183	41	1	1

Zródło: Miejski Inspektorat Statystyczny w Lublinie.

Z tabeli 5 wynika, że największą płodnością w Lublinie wyróżniały się kobiety w wieku 20—29 lat, przy czym wiek 20—24 górował nad wiekiem 25—29 lat.

W województwie lubelskim wiek rzeczywistej płodności kobiet w 1963 r. utrzymywał się głównie w granicach 20—29 lat, z tym, że granica wieku tej płodności zaczęła się powoli przesuwać na klasę wieku

lat 25—29 i 30—34.⁶ Spowodowane jest to między innymi tym, że ludność wsi województwa lubelskiego stanowi 74,3% ogółu ludności województwa, a liczba kobiet wiejskich przekracza o 202,8% liczbę kobiet w miastach. Jak wiadomo okres płodności kobiety wiejskiej trwa wyjątkowo długo i płodność jest bardzo wysoka, stąd też w liczbach zbiorczych dotyczących całego województwa na granicę wieku najbardziej płodnego kobiety miejskiej ma wpływ wiek płodności kobiet wiejskich, przez co granica ta zostaje przesunięta na dalsze lata.

Od 1955 r. następuje systematyczny spadek liczby urodzeń. W 1955 r. liczba urodzeń na 1.000 ludności wynosiła 27,2, a w 1965 r. tylko 14,6.

Mimo, że współczynnik rodności w m. Lublinie w latach 1955—1965 kształtował się na wysokim poziomie, był on jednak niższy od współczynnika rodności dla Polski. I tak np. w 1962 r. współczynnik ten dla Polski wynosił 19,6⁷, a dla m. Lublina 16,0.

Tendencja spadkowa liczby urodzeń od 1955 r. daje się zauważyć nie tylko w m. Lublinie, ale i w całym kraju. Jest to wynik świadomego ograniczania potomstwa, gdyż od zakończenia działań wojennych do 1955 r. włącznie przyrost naturalny bardzo szybko wzrastał na skutek kumulacji urodzin. W czasie wojny normalny proces demograficzny zakłócony był działaniami wojennymi. Do spadku urodzeń niewątpliwie przyczyniło się również krzewienie idei świadomego macierzyństwa.

Bardzo często stosowaną miarą przy analizie urodzeń jest ogólna stopa płodności kobiet, czyli stosunek liczby urodzeń do liczby kobiet w wieku rozrodczym. Na wysokość współczynników ogólnych wywierają wpływ różnice w strukturze kobiet według wieku. Występują daleko idące różnice w poziomie płodności kobiet w obrębie poszczególnych grup wieku. Tabela 5 przedstawia urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka przez matkę z uwzględnieniem wieku matki.

W 1963 r. w Polsce największą płodnością wyróżniały się kobiety w wieku 20—34 lata, dominującym wiekiem był wiek 20—24 lata.⁸

W celu ustalenia natężenia współzależności pomiędzy wiekiem matki a kolejnością urodzenia dziecka przez matkę wśród ludności miasta Lublina oraz województwa lubelskiego, obliczyłam w oparciu o tabele 6 i 7 współczynniki korelacji.

Wielkość współczynnika korelacji pomiędzy kolejnością rodzenia dziecka i wiekiem matki wśród ludności województwa lubelskiego wynosiła: $r_{xy} = 0,66$. Oznacza to, że istnieje dodatnia i wyraźna współzależ-

⁶ Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 1965, s. 20, tab. 11/19.

⁷ E. Rosset: *Oblicze demograficzne Polski Ludowej*, PWE, Warszawa 1965, s. 298, tab. 95.

⁸ Rocznik Statystyczny GUS 1965, s. 49, tab. 33/52.

Tab. 6. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka i wieku matki w 1964 r. w m. Lublinie

Naissances d'enfants vivants, selon l'ordre de naissance de l'enfant et l'âge de la mère, en 1964 à Lublin

Wiek matki (y)	Kolejność urodzenia dziecka u matki (x)							f _y
	1	2	3	4	5	6	7	
15—19	240	16	—	—	—	—	—	256
20—24	815	321	41	7	—	—	—	1.184
25—29	337	420	118	30	12	3	—	920
30—34	95	206	105	49	19	7	1	482
35—39	41	56	43	31	9	9	—	189
40—44	16	8	9	8	4	7	—	52
f _x	1.544	1.027	316	125	44	26	1	3.083

Źródło: Miejski Inspektorat Statystyczny w Lublinie.

Tab. 7. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka i wieku matki w 1964 r. w woj. lubelskim

Naissances d'enfants vivants, selon l'ordre de naissance de l'enfant et l'âge de la mère, en 1964 dans la voïodie de Lublin

Wiek matki (y)	Kolejność urodzenia dziecka u matki (x)								f _y
	1	2	3	4	5	6	7	8	
15—19	2.223	300	30	—	—	—	—	—	2.553
20—24	5.876	3.882	1.086	213	32	3	1	1	11.094
25—29	2.029	3.650	2.418	1.011	303	98	18	7	9.534
30—34	612	1.507	1.786	1.228	610	269	117	81	6.210
35—39	298	472	736	733	458	275	157	167	3.296
40—49	76	125	187	190	158	131	67	126	1.060
f _x	11.114	9.936	6.243	3.375	1.561	776	360	382	33.747

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 1966, s. 36, tabl. 15/24.

ność pomiędzy wiekiem matki a kolejnością urodzenia dziecka przez matkę, tzn. liczba rodzonych dzieci rośnie wraz ze wzrostem wieku matki.

Odpowiednia wielkość współczynnika korelacji pomiędzy kolejnością rodzenia dziecka i wiekiem matki w m. Lublinie wynosiła: $r_{xy} = 0,50$. Wielkość tego współczynnika jest wprawdzie mniejsza od wielkości współczynnika korelacji dla woj. lubelskiego, niemniej jednak, jak na warunki miejskie, jest to zależność dosyć duża. Wydaje się, że fakt ten należy tłumaczyć głównie przez to, iż wśród liczby matek w m. Lublinie jest duża liczba matek pochodzenia wiejskiego, których płodność jest

bardzo wysoka. Dla porównania podaję, że analogiczny współczynnik dla m. Krakowa w 1957 r. wynosił tylko 0,22.⁹

Maksimum urodzeń zarówno w Lublinie, jak i w woj. lubelskim, przypada na matki w wieku 20—24 lata. W badanym okresie istniała zdecydowana przewaga matek rodzących pierwsze i drugie dziecko. Tabela 8 przedstawia ludność miasta Lublina z podziałem na płeć i wiek.

Tab. 8. Ludność m. Lublina z podziałem na płeć i wiek według spisu z 1960 r.
Population de la ville de Lublin, avec la division d'après le sexe et l'âge, selon le recensement de 1960

Klasy wieku	Ludność		
	razem	mężczyźni	kobiety
Ogółem:	181.304	85.401	95.903
Ø— 4 lat	16.497	8.392	8.105
5— 9 lat	19.341	8.901	9.440
10—14 lat	16.190	8.128	8.062
15—19 lat	17.125	8.517	8.608
20—24 lat	15.550	6.806	8.744
25—29 lat	15.841	7.884	7.957
30—34 lat	16.245	8.211	8.034
35—39 lat	12.775	6.102	6.673
40—44 lat	8.360	3.792	4.568
45—49 lat	9.225	4.213	5.012
50—54 lat	9.666	4.256	5.410
55—59 lat	7.842	3.264	4.578
60—64 lat	6.253	2.383	3.870
65—69 lat	4.307	1.619	2.688
70 i więcej lat	5.917	1.846	4.071
rok urodzenia nie ustalony	170	87	83

Źródło: Spis Powszechny 1960 r. GUS.

Sławny szwedzki demograf Gustaw Sundbärg podzielił ludność na trzy klasy: 1) 0—14 lat (grupa dzieci), 2) 15—49 lat (grupa środkowa), 3) 50 lat i więcej (grupa wieku starczego). Stwierdził on, że udział grupy środkowej, którą wypełniają osoby w wieku rozrodczym, wynosi zawsze i wszędzie około 50%. Przekonany o trwałości tego stosunku nazwał go „prawem struktury wieku”.¹⁰

Z liczb tabeli 8 wynika, że w Lublinie w 1960 r. ludność w wieku rozrodczym wynosiła 94.464 osoby, co stanowi 52,1% ogółu ludności. Jest

⁹ W. Kwiecień: *Stan i dynamika stosunków demograficznych miasta Krakowa ze szczególnym uwzględnieniem Nowej Huty w latach 1955—1960*. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie, nr 19, Kraków 1962.

¹⁰ E. Rosset: *Perspektywy demograficzne Polski*, PWE, Warszawa 1962, s. 360.

to duży procent ludności w wieku płodności, gdyż według E. Rosseta: „proporcja ludności w wieku płodności oscyluje wokół 50%, przy czym najczęściej spotykamy wartości leżące poniżej tej granicy niż powyżej”.¹¹ W 1960 r. wystąpiła również duża liczba kobiet w wieku rozrodczym (15—49 lat), bo wynosząca 49.596 kobiet, co stanowi w odniesieniu do ogółu kobiet 51,71%, a w stosunku do ogółu ludności 27,35%.

Następnym podstawowym składnikiem naturalnego ruchu ludności są zgony. Zdaniem wielu badaczy, nie urodzenia, lecz zgony odgrywają podstawową rolę w przeobrażeniu się procesu reprodukcji ludności. Liczba zgonów zależy przede wszystkim od ludności oraz jej struktury według płci i wieku. Miernikiem używanym do pomiaru częstości zgonów jest współczynnik umieralności. Jest to stosunek liczby zgonów do liczby ludności. Dane dotyczące umieralności w Lublinie w latach 1955—1965 przedstawia tab. 9.

Tab. 9. Zgony w m. Lublinie w latach 1955—1965

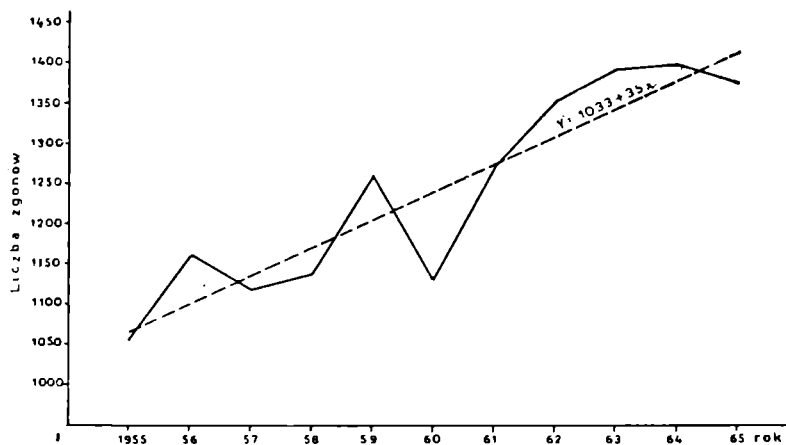
Décès de 1955 à 1965 dans la ville de Lublin

L a t a	Zgony	Zgony na 1000 ludności
1955	1055	7,9
1956	1164	8,2
1957	1121	7,6
1958	1135	7,3
1959	1259	7,2
1960	1132	6,2
1961	1275	6,8
1962	1355	7,0
1963	1395	7,1
1964	1401	6,9
1965	1381	6,8

Zródło: Miejski Inspektorat Statystyczny w Lublinie.

Na przestrzeni rozpatrywanych 11 lat zgony w liczbach bezwzględnych rosną, natomiast w liczbach względnych stopa umieralności wykazuje nieznaczną tendencję zniżkową i utrzymuje się prawie na poziomie stopy umieralności w Polsce. Rycina 2, będąca graficznym obrazem kształtowania się liczby zgonów ludności m. Lublina, wykazuje oprócz wahań tendencję rozwojową o charakterze rosnącym. W oparciu o metodę najmniejszych kwadratów wyznaczyłam układ równań prostej tendencji rozwojowej zgonów ludności m. Lublina, po rozwiązaniu których otrzymałam funkcję tendencji rozwojowej: $y' = 1033 + 35x$

¹¹ *Loc. cit.*

Ryc. 2. Liczba zgonów ludności w Lublinie w latach 1955—1965
 Nombre des décès de la population à Lublin de 1955 à 1965

Z równania wynika, że w ciągu 11 lat liczba zgonów wzrastała przeciętnie rocznie o 35 osób. Wydaje się, że tak duża liczba rocznego przyrostu zgonów ludności w Lublinie wynika m. in. z dużej liczby osób będących w wieku starszym. Według spisu z 1960 r. ludność w Lublinie w wieku 60 lat i więcej stanowiła 9% ogółu ludności. Według skali E. Rosseta ludność miasta Lublina znajduje się na przedpolu starzenia się.

Dynamikę rozwojową ludności m. Lublina pod względem płci w latach 1955—1965 przedstawiają liczby zamieszczone w tabeli 10.

Tab. 10. Struktura ludności m. Lublina według płci w latach 1955—1965
 Structure de la population de la ville de Lublin de 1955 à 1965 d'après le sexe

Rok	Mężczyźni		Kobiety	
	Liczby absolutne	Liczby procentowe	Liczby absolutne	Liczby procentowe
1955	61.500	46,5	70.758	53,5
1956	66.646	46,8	75.760	53,2
1957	69.064	47,0	77.880	53,0
1958	72.775	47,0	82.065	53,0
1959	82.156	47,0	92.644	53,0
1960	87.629	47,7	95.871	52,3
1961	90.113	48,0	98.287	52,0
1962	91.964	47,8	100.587	52,2
1963	93.947	47,7	103.177	52,3
1964	95.682	47,6	105.287	52,4
1965	97.091	47,5	107.205	52,5

Źródło: Miejski Inspektorat Statystyczny w Lublinie.

Z liczb tabeli 10 wynika, że w badanym okresie (tj. w latach 1955—1965) istniała liczebna przewaga kobiet nad mężczyznami. Do 1959 r. wskaźnik kobiet wynosił 53,0% i utrzymywał się na niezmiennym poziomie do 1960 r. Natomiast od 1960 r. wskaźnik ten nieznacznie obniżył się (do 52,2%) i prawie w tej wysokości utrzymał się do 1965 r.

Ta liczebna przewaga kobiet nad mężczyznami występuje nie tylko w Lublinie, ale we wszystkich miastach Polski, z wyjątkiem najmłodszej dzielnicy m. Krakowa — Nowej Huty, gdzie do końca 1965 r. wskaźnik mężczyzn wynosił 53,3%. Przyczyn tego zjawiska należy doszukiwać się w skutkach ostatniej wojny światowej oraz w większym współczynniku umieralności mężczyzn niż kobiet. Jak podaje Z. Smoliński „umieralność mężczyzn niezależnie od grupy wieku, źródła utrzymania (i prawdopodobnie innych cech społeczno-zawodowych) jest często 2—3-krotnie wyższa niż u kobiet”.¹²

Ogólnie stwierdzić należy, że w m. Lublinie w latach 1955—1965 wystąpiła duża dynamika wzrostu ludności spowodowana w głównej mierze napływem ludności wiejskiej oraz wysokim przyrostem naturalnym, wynikającym z dużej liczby ludności w wieku rozrodczym. Rozwój demograficzny Lublina pozostawał w silnym związku z rozwojem gospodarczym i kulturalnym miasta w tym okresie.

Рост населения города Люблина в 1955—1965 гг.

Резюме

Город Люблин в настоящее время является крупным промышленным и культурным центром, в котором расположены 5 высших учебных заведений. Среди крупных польских городов этот город отличается рекордной быстротой роста численности населения. Темп роста численности жителей в Люблине даже на фоне общей быстрой урбанизации страны является исключительным и выражается в удвоении числа жителей за двадцать лет.

В работе приведены численность и динамика развития населения начиная с 1870 до 1965 гг., естественное переселенческое движение населения в 1955—1965 гг. Представлены рождаемость (в соответствии с очередностью рождения ребенка у матери) с 1955 по 1963 гг. и смертность жителей города Люблина в 1955—1965 гг.

¹² *Ruch naturalny ludności z uwzględnieniem cech społeczno-zawodowych*, GUS, Warszawa listopad 1965 r., s. 40.

Développement de la population de la ville de Lublin de 1955 à 1965

Résumé.

La ville de Lublin, devenue dernièrement un centre industriel important et un centre culturel considérable groupant cinq écoles supérieures, se distingue d'entre les grandes villes de Pologne par la vitesse d'accroissement du nombre d'habitants, qui y est la plus remarquable et qui, eu égard même au fait de l'urbanisation généralement rapide du pays entier, est un phénomène tout exceptionnel s'exprimant par le redoublement du nombre de la population dans la période de vingt années après la dernière guerre.

Dans cette élaboration on a présenté le nombre de la population et le dynamisme de son développement de 1870 à 1965, ainsi que le mouvement de migration de la population et le mouvement naturel de 1955 à 1965. En plus, on a traité des naissances des enfants vivants, classées d'après l'ordre de la naissance d'un enfant chez une mère, de 1955 à 1963, ainsi que des décès des habitants de la ville de Lublin de 1955 à 1965.